

והמחמיר בכאן אין מוחין בידו. אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקוח-נפשות. ומלאכות דרבנן אין להחמיר כלל; והמחמיר במלאכות דאורייתא — אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזהרה, רק רשאי להשתמט ושיעשה ע"י אחרים, אבל במלאכות דרבנן אין ראוי להשתמט. אך לכבות הנר בבית האפל יש להחמיר, שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקוח-נפש ואין כאן גורם בטוח לפ"נ במצב הנוכחי⁸⁷ די ש כאן יותר מתלאת,,מי יאמר!"

של הרב יוסף-אברהם וולף [„דגלנו" גל' ס"ח (כסלו תשי"ד)] שאמר החזו"א בהסבר פיסקא זו, כי ביחס לפיקוח-נפש יש גדרים שונים והדבר תלוי במדת הבטחון בה' של כל אדם. בהמשך דבריו סיפר, כי פעם הלאימה ממשלת פולין את אחד ממפעלי החרושת הגדולים בלודז' ו-500 פועלים יהודים ארבה להם הסכנה שיאולצו לעבוד בשבת, בגזירת הרשות. באותו פרק התקיימה אספת רבנים בעיר גרודנה בהשתתפות ה„הפץ-חיים" והוא נתבקש להכריז על איסור עבודת הפועלים האלו בשבת. „אחרת", אמרו לו, „יש לחשוש פן לא יעמדו בנסיון, כי במדה ויסרבו יפוטרו מעבודתם ואפסה פרנסתם וחיותם". אולם ההפץ-חיים לא גענה לבקשה ולא הצטרף לאיסור, באמרו: „מאות פועלים מחוסרי להם, הרי זה נוגע בשאלת פיקוח-נפש!" וכאן העיר החזו"א: „ואם היה ההפץ-חיים גופו אחד מן הפועלים האלו, כלום היה עובד בשבת? חס ושלום! מכל-מקום לא מיחה בפומבי ביחס לאחרים — כי מה שלא נחשב בעינינו פיקוח-נפש לגבי עצמו, יתכן שהוא פיקוח-נפש אצל הזולת".

על משקל דומה השיב במקרה דלהלן. בא לפני אחד ממקורביו ושאל בנוגע לאשתו היולדת שאושפזה בבית-חולים ארצישראלי, מה מותר לה לאכול — מבחינת הכשרות — ובמה יש להחמיר. אמר לו: „לא תאכל בשר, אבל לגבי מאכלים אחרים קשה להחמיר אצל יולדת, שהיא צריכה לתבשיל חם וזה כמעט בגדר פיקוח-נפש!" להערת השואל, שמא כדאי להקל במרק ולהחמיר בירקות עצמן, השיב: „אם רצונך להחמיר, עשה כך!" הלה נרתע: „להחמיר מדעתי על זולתי? הלא כל רצוני לשמוע דעת תורה!" הסביר לו החזו"א: „ענין, השתדלות' קשור במדרגת האדם — כגון: איש המוני שבטוח כי אמנם השתדלותו גורמת, הרי לפי סברתו אם הוא חושש שע"י שמירת שבת יאבד את לקוחותיו-ויתרושש מפרנסתו וממילא לא יוון את ילדיו כראוי ויחלשו בגוים ויתכן שאם יחלו במחלה כלשהי יסתכנו, הרי הוא לכאורה בגדר פיקוח-נפש! אבל בן-דעת יודע ומרגיש כי הנותן חיים יתן גם בלי שום השתדלות, אלא שהתורה ציוותה עלינו להשתדל בפיקוח-נפש, אם כן די לנו בזה כמי שפורע חובו" (מפי הרב שלמה-זלמן אולמן).

87. התאריך המדויק של תשובה זו אינו מסומן באף מקום, אולם היה זה באחד משלבי מלחמת-העולם, כאשר סכנת ההפצצה מן האויר בשמי ארצנו הק' נתמעטה במדה ניכרת (הערת הרב י"א וולף).